

TÜRK EDEBİYATINA TOPLUMCU GERÇEKÇİ BAKIŞ: KEMAL TAHİR'İN DEVLET ANA ROMANI'NDA TÜRK MODERNLEŞMESİ

Damla ALTUNCU*

ÖZ: Modernleşme konusunun edebiyat üzerinden eleştirel olarak incelenmesi, 20. yüzyılın düşünsel dünyasına hâkim olan post-yapısalcıların dil ve türevlerini merkeze alan anlayışlarında saklıdır. Derrida ve Foucault gibi post-yapısalcı düşünürler, toplum tarafından üretilen sosyal davranış kalıplarının, toplumsal bilgiyle aktarılan gelenekler ve mevcut iktidar arasındaki doğrudan ilişkiyi analiz etmek için kullandıkları 'söylem analizi' yöntemiyle anlaşılabilirliğini söylemişlerdir. Bu ilişkinin iktidarın hegemonyasına faydasının farklılaşması, Marksist felsefenin diyalektik düşünceye göre alt-üst yapıya dayanan toplumsal yapılanmasını tekrar düşünmemizi gerektirmiştir. Bu nedenle araştırma konusu; Kemal Tahir'in sosyalist tarihçilik anlayışını benimsemesine rağmen milliyetçi-muhafazakâr bir anlayışla yazdığı 'Devlet Ana' romanıdır. Yazarın Osmanlı'nın kuruluşunda sahip olduğu toplumsal yapıyı gerçekçi bir tutumla üretim koşulları üzerinden Asya Tipi Üretim Tarzı (ATUT) özelinde yazdığı 'Devlet Ana' romanı, diğer romanlardan ayırt edilmektedir. Araştırmanın amacı, yazarın yönetimi-yönetilen ilişkisine indirgediği ekonomik temelli toplumsal yapıyı çözümlenektir. Yazarın, Batı deneyimindeki çelişkilerden yola çıkarak sınıf savaşını eleştirdiği ve Türk toplumuna özgü milliyetçi-muhafazakâr değer sistemini gerçekçi bir yaklaşımla aktardığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Marksist Felsefe, Toplumsal Yapı, Söylem Analizi.

Social Realistic View on Turkish Literature: Turkish Modernization in Kemal Tahir's Devlet Ana Novel

ABSTRACT: The critical examination of the subject of modernization through literature is hidden in the understanding of the post-structuralists, who dominated the intellectual world of the 20th century, centered on language and its derivatives. Post-structuralist thinkers such as Derrida and Foucault have said that social behavior patterns produced by society can be understood by the method of 'discourse analysis', which they use to analyze the direct relationship between traditions transmitted by social knowledge and current power. The differentiation of the benefits of this relationship to the hegemony of power required us to reconsider the social structuring of Marxist philosophy based on sub-superstructure according to dialectical thought. Therefore, the subject of research is; Although Kemal Tahir adopts the understanding of socialist historiography, it is the novel "Devlet Ana", which he wrote with a nationalist-conservative understanding. The novel 'Devlet Ana', which the author wrote with a realistic attitude and the production conditions of the social structure of the Ottoman Empire, in the Asian Type Production Style (ATUT), is distinguished from other novels. The aim of the research is to analyze the economic-based social structure that the author reduces to the management-managed relationship. It is concluded that the author criticizes the class war based on the contradictions in the Western experience and conveys the nationalist-conservative value system specific to Turkish society with a realistic approach.

Keywords: Marxist Philosophy, Social Structure, Discourse Analysis.

*Doç., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, damla.altuncu@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5276-2275

Giriş

Asıl adı İsmail Kemalettin olan yazar 'Kemal Tahir', 1910 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1932 yılında gazeteciliğe başlayan Kemal Tahir, Sosyalist-Marksist anlayışı benimsemesine rağmen yerel değerlerden, milliyetçi anlayıştan kopmayarak Türk Soluna karşı muhalif bir tutum sergilemiştir. ¹Bu özelliği ile dönemin diğer yazarlarından ayrılan Kemal Tahir, milliyetçiliği dışlayan evrensel sol anlayışa mesafeli olduğu kadar, Milliyetçi-Muhafazakâr anlayışa da tam anlamıyla mensup değildir. Bu bakımdan Tahir, yaşadığı dönemde gözlemlediği toplumsal sorunlara Batı'nın yöntemleriyle yaklaşmayı eleştirerek, Türk toplum yapısının Batı'dan farklı özelliklere sahip olduğunu savunmuştur. Türk toplumsal yapısına has özellikleri toplumcu gerçekçi yaklaşım dahilinde romanları aracılığı ile aktarmaya çalışan yazar; Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Batılılaşmanın kaçınılmaz olduğunun düşünüldüğü bir dönemde Marksist anlayışı benimsemesine rağmen 'Marksizm'i eleştiriye açık hale getiren kişi'² aynı zamanda 'gelişmeye çelme takan bir gerici'³olarak görülmüştür. Bu bakımdan Kemal Tahir, Marksist-Komünist anlayışa göre fazla muhafazakâr, Milliyetçi-Muhafazakâr anlayışa göre ise aşırı eleştirel olarak kabul edilmiştir.

19.yy. başında Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşmanın hızlandırılması için yoğunlaşan reform hareketlerinde Prens Sabahattin tarafından sorulan temel soru olan 'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?' (Koşar ve Durdu, 2004), 20.yy'da Kemal Tahir'in de çalışmalarının ana araştırma konusudur. Tahir, bu sorunun cevabını, tarihsel gerçeklikte bulabileceğimizi söylemiştir. Tahir'e göre tarihsel gerçeklik; bir tür bilgi/belge yığını olmanın ötesinde, içinde bulunan toplumunun gerçeklerini yansıtan bir araçtır. Bu bakımdan Tahir'in anlatılarının kaynağındaki tarihsel gerçeklik, gerçeği konunun kendi derinliklerinde aramayı gerektirdiği için Türk toplumunun 20.yy'daki toplumsal sorunlarına getirilebilecek çözümleri, Osmanlı tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen kuruluş döneminde aramıştır. Bu arayışta yazar, tarihi anlatıldığı gibi kabul etmek yerine; sınyarak, yeniden değerlendirerek, karşılaştırarak, günümüzle ilişki kurarak adeta tarihsel-sosyolojik bir laboratuvar oluşturmuş, toplumsal gerçeklik-tarihsel gerçeklik arasındaki ilişkiyi somut verilerle ortaya koyarak savını kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Yazarın tarihsel kökleriyle kurduğu bağ, toplumsal bakımdan Türk toplum yapısına özgü nitelikleri barındırması nedeniyle eserlerinin 21.yy'da da güncelliğini korumasını sağlamıştır.

Kemal Tahir'in yazar kişiliğinde bir arada bulunan Marksist-Komünist ve Milliyetçi-Muhafazakâr özelliklerini, edebiyat üzerinden tartışmak amacıyla çalışmaya konu olarak, milliyetçi-muhafazakâr bir yaklaşımla yazdığı 'Devlet Ana' romanı seçilmiştir. Yazarın, 'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?' araştırma sorusu ekseninde tarihsel gerçeklikten yararlanarak toplumsal sorunların çözümünü Osmanlı'nın kuruluş aşamasındaki iktisadi koşullar üzerinden değerlendirdiği romanda, Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) arka plan olarak kullanılmıştır. Yazarın, roman boyunca dönemin iktisadi koşullarına vurgu yaparak Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) özelinde Türk toplum yapısına özgü nitelikleri açıklamaya çalışması, 'Devlet Ana' romanını yazarın diğer romanlarından da ayıran en önemli özelliklerden biridir. Bu nedenle Devlet Ana romanı sadece içeriği bakımından değil,

¹ Muhammed Hüküm, *Milletlerin Ruhu ve Edebiyatı Üzerine*, Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi (60) 2014, s.57.

² Seçkin Sevim, *Kemal Tahir ve Türk Solu*, Biyografa 4- Kemal Tahir, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s.59.

³ Seçkin Sevim, *Kemal Tahir ve Türk Solu*, s.83.

yazarının düşünce dünyasında da farklı bir yere sahip olduğu için farklı araştırmalara konu olmuş bir eserdir.

Seçilen roman özelinde araştırmanın amacı, yazarın Marksist yaklaşımındaki alt-üst yapıdan kaynaklanan karşıtlık anlayışını Türk toplum yapısına uyarlayarak, reaya (yönetilenler) ve iktidar (yönetenler) arasındaki ilişkiye indirgediği iktisadi temelli toplumsal yapılanmayı edebi söylemler üzerinden incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda Doğu'ya özgü iktisadi yapı olarak nitelendirilen ATÜT'nün ayırıcı özelliği olan 'toplumsal işleve sahip olanların topluluk üstünde egemen olmasından'⁴ yola çıkılarak romanda yer alan çeşitli karakterler, kendi yaşamları dışında toplumsal meseleler hakkındaki söylemleri bakımından incelenmiştir.

Materyal ve Yöntem

20.yy. düşünsel evrenine hâkim olan post-yapısalcıların dil ve türevlerini merkeze alan anlayışları sayesinde modernleşme eleştirisinde, edebiyat eserleri de bir araştırma materyali olarak kabul edilmiştir. Özellikle Jacques Derrida gibi yapı-sökümcü anlayışı benimseyen düşünürler için 'metin dışında hiçbir şey yoktur'.⁵ Bu bakımdan Tahir'in de toplumsal gerçeklikleri tarihsellikte araması, benzer şekilde tarihi edebi metinler özelinde gerçekleşmiştir.

Derrida, Foucault gibi post-yapısalcı düşünürler, edebi eserlerin incelemesinde kullandıkları 'söylem analizi' yöntemi sayesinde, toplumun ürettiği toplumsal davranış kalıpları, toplumsal bilgi ve aktarılan gelenekler ile mevcut iktidar arasında oluşan doğrudan ilişkinin anlaşılabilirliğini söylemişlerdir.⁶ Derrida ve Foucault'nun çağdaşı olan Kemal Tahir'in de bu yöntemi, 'Devlet Ana' romanında kullandığı söylenebilir.

"Söylem analizi metodolojik ve kavramsal unsurlardan meydana gelen, sosyal hayata dair bir perspektif olup; söylem üzerine düşünme ve söylemi datalaştırma olarak karakterize edilir. Bu analiz yöntemi, sadece geleneksel metodolojiler için bir alternatif olmayıp, aynı zamanda bu metodolojilerin içine sokulmuş bakış açılarına karşı da bir alternatiftir."⁷ Bu bakımdan söylem analizi, nitel araştırma yöntemiyle yapılması planlanan sosyo-linguistik temelli bir çalışma için gereken bütün analiz türlerini içine alan eleştirel bir analiz türü olduğundan, bu çalışmanın metodolojisi olarak seçilmiştir.

Çalışmada araştırma materyali olarak için seçilen 'Devlet Ana' romanın ilk baskısı 1967 yılında yapılmıştır. Roman, 1968 yılında TDK Roman Ödülü'ne layık görülmüştür. İncelenen eser, İthaki Yayınları'ndan çıkan Aralık 2021 yılına ait 25.baskıdır (ISBN:978-975-273-133-2)⁸. Devlet Ana Romanı, Kemal Tahir'in külliyatında yer alan 19 romanı arasından 11.sırada yer almaktadır. Yazarın romanları yanında 1955 yılında kaleme aldığı Göl İnsanları isimli bir de öykü kitabı bulunmaktadır.

Araştırma Bulguları

Devlet Ana, Batılı gerçeklik anlayışına karşı Türk Toplumuna ait gerçeklikleri gözler önüne seren önemli bir eserdir. Roman, Osmanlı Devleti'nin kuruluş hikayesini konu edinmesine rağmen tarihsel bir roman olmanın ötesinde, aynı zamanda sosyolojik bir

⁴Uğur Özcan, *Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) ve Türk Tarihçiliğine Yansımaları*, Türk Tarihçiliğinde Tezler/ Teoriler, Yeni İnsan Yayınevi, 2021, s.135

⁵ Altuğ, Taylan Altuğ, *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.

⁷ Linda A. Wood ve Rolf O. Koroger, *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Lodan: SAGE, 2000.

⁸ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2021.

değerlendirmedir. Romanda Türk toplum yapısına içeriden bir eleştiri getirmenin yanı sıra Batı toplumlarının gözünden Doğu'nun bir değerlendirmesi yapılmak istenmiştir.

Batiya özgü Feodal düzenin senyör-serf (yönetilenler ve yönetenler) ilişkileri ile Doğu'ya özgü özellikleri taşıyan yerel örgütlenme biçimi bakımından devlet-reaya (yönetilenler ve yönetenler) ilişkilerinin karşılaştırıldığı çalışmada, Söğüt Türkleri'nin genişleyerek Osmanlı Devleti'nin nüvesini oluşturma aşamaları, kuruluş döneminin toplumsal yapısında var olan farklı aktörler açısından değerlendirilerek diyalektik, bir anlayışla karakterlerin söylemleri dahilinde anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan Kemal Tahir'in söylem analizi metodunu - çağdaşı olan Batılı düşünürler gibi- modernleşmenin bir eleştirisi olarak romanında kullandığı söylenebilir. Bu durum, olaylara genellikle devrimci bir perspektiften baktığını bildiğimiz bir yazarın, kendi toplumunu için öneriler getirirken muhafazakâr yönünü de kaybetmediğinin bir göstergesidir.

Romanda, 1290-1299 yılları arasında Arapların 'Belde-i Safsaf', Bizanslıların 'Tebizon' olarak adlandırdıkları Selçuklu Uç Beyliği olan Söğüt (Bitinya) Bölgesi'nde, Osmanlı Devleti'nin kurucuları olan Selçuklu Uç Beyi Ertuğrul Gazi'nin yaşlılık dönemi ve ölümü, Osman Gazi'nin Bey (yönetici) olarak yönetime geçmesi ve Orhan Bey'in çocukluktan gençliğe geçiş dönemleri anlatılmıştır. Roman'a ismini veren 'Devlet Ana' ise savaşçı Rum bacılarının başkanı Bacıbey'dir.

Yazar, romanı içiçe geçmiş iki farklı öykü dahilinde kurgulamıştır. Bu öykülerden birincisinde, Osmanlı Beyliği'nin genişlemesi konu edilirken, ikincisinde ise Bacıbey'in oğlu Demircan'ın öldürülmesi üzerine kardeşi Kerimcan'ın düşmanlardan öç almak istemesi hikayeleştirilmiştir.

Hikâye örgüsü, Liya ve Mavro kardeşlerin işlettiği Karacahisar'daki Issızhan'a Sen-Jan şövalyelerinden Notüs Gladys ve yardımcısı Uranha'nın gelmesiyle başlar. Notüs Gladys ve Uranha, Liya'yı sevgilisi Türkmen Savaşçısı Demircan ile birlikteyken öldürür. Demircan'ın ölüsü Orhan Bey ve Kerim Çelebi tarafından bulunur. Demircan'ın annesi Bacıbey, oğlunun öcünü diğer oğlu -molla olmak isteyen- Kerim Çelebi'den almasını ister. Ertuğrul Bey, oğlu Osman Bey'i barışı koruması konusunda uyarır. Dünder Alp ve Daskalos Derviş ise intikam almak isteyenlere kışkırtıcı konuşmalar yapar. Bu sırada Ertuğrul Bey ölür ve yerine Osman Bey geçer.

Osman Bey, Şeyh Edebalı'nın kızı Bala Hatun (Balkız) ile evlenmek istemektedir. Demirci ustası Kaplan Çavuş, Mavro ve Kerimcan'a kılıç dersi verirken arkadaşı Yunus Emre çıkagelir. Gördüğü rüyayı Şeyh Edebalı'ya anlatınca kızını Osman Bey'e vermeyi kabul ettiğini Kaplan Çavuş'a müjdelir. Osman Bey, Alışar Bey'i kız istemeye gönderir ancak Alışar Bey Balkız'ı kendisine ister. Şeyh Edebalı kızını Alışar Bey'e vermeyince Alışar Bey, Balkız'ı kaçırmak için Kâhyası Pervane Subaşı'yı görevlendirir. Pervane Subaşı, kızını kaçırmak için Çudaroğlu'ndan yardım ister. Çudaroğlu, Notüs Gladys ve Uranha, Balkız'ı kaçırmaya çalışırlar, fakat başarılı olamazlar. Filatyos, Çudaroğlu, Alışar Bey ve Notüs Gladys, Osman Bey Voyvoda Konağı'nda iken saldırırlar ancak püskürtülürler. Tehlikenin geçtiğine emin olan Osman Bey ve Bala Hatun (Balkız) evlenirler.

Voyvoda Konağı'nda aldıkları yenilginin intikamını almak için Filatyos, Çudaroğlu ve Pervane Subaşı bu defa Söğütlülerin yayla göçüne pusu kurarlar ancak Bacıbey pusuyu bozar. Orhan Bey, Mavro ve Kerimcan Keşiş Benito'nun mağarasındaki konuşmalardan Daskalos Derviş Bey'in Notüs Gladys'un casusu olduğunu anlarlar. Keşiş Benito'yu ve Daskalos Derviş'i öldürürler. Osman Bey, kötülüklerini anladığı Dünder Bey'i çağırır. Dünder Bey, Osman Bey'le görüşmesinde Osman Bey'i öldürmek için teşebbüs eder ancak Pir Elvan tarafından öldürülür. Bacıbey, savaşçı kadınlar ve askerler Dünder Bey'in Bilecik Hisarı'na girerek kaleyi ele geçirirler. Şövalye Notüs Gladys, Uranha ve Pervane Subaşı

kaçarlar. Daha sonra Issızhan'da Mavro ile Uranha, Kerimcan ile Şövalye Notüs Gladyüs çarpışır. Uranha ve Notüs Gladyüs ölür. Pervane Subaşı ise Kaplan Çavuş tarafından yakalanarak Karacahisar Zindanı'na hapsedilir.

Romanın sonunda intikamını alan Kerimcan, kılıcını çıkarıp duvara asar. Sevgilisi Aslıhan'a tekrar molla (derviş) olmak istediğini söyler. Hikâye örgüsü, Kerim Çelebi'nin siyasetnameyi okumaya başlamasıyla tamamlanır.

Özetle Devlet Ana Roman'ında bir yandan Söğüt Türkleri'nin topraklarını genişleterek Osmanlı Devleti'ni kurarken iç ve dış düşmanların neden oldukları zorluklar diğer yandan Kerimcan'ın oç alma süreci, Batı tipi Feodal Düzen ve Doğu Tipi Osmanlı örgütlenmesi özelinde farklı toplumsal aktörlerin sahip oldukları perspektiften karşılıklı analiz edilerek anlatılmıştır.

Devlet Ana Roman'ında Batı tipi Feodal Düzen ve Doğu Tipi Osmanlı örgütlenmesinde yer alan aktörler, söylemleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bunun için Batı tipi Feodal Düzen aktörleri; senyörler ve serfler üzerinden incelenirken, Doğu Tipi Osmanlı örgütlenmesinin aktörleri ise yönetenler ve yönetilenler olarak belirlenmiştir. Yazar, roman kahramanlarından önemli bir kısmını kuruluş döneminden tarihi özelliği olan kişilerden seçmiştir. (Örneğin: Ertuğrul Bey, Osman Bey, Orhan Bey, Dündar Alp, Şeyh Edebali, Akçakoca, Yunus Emre, vb.) Bununla birlikte hikâye örgüsü için Notüs Gladyüs, Keşiş Benito, Mavro, Bacıbey gibi kurgu karakterlere de eserinde yer vermiştir. Gerçek ve kurgu karakterlerde saf iyilik ya da saf kötülük özelliklerini öne çıkarmayı tercih etmemiş, karakterlerin insanlık hallerini betimlemeye çalışmıştır.

Kemal Tahir makro boyuttaki bu örgütlenmelerin yanında insanlar arası ilişkilerdeki etik, ahlak ve insancılık gibi mikro boyuttaki ilişkilere de değinmiştir. Mikro ölçekteki bu özellikleri, Tahir 'Ahilik' konusu dahilinde incelemiştir. Roman boyunca Ahilik örgütlenmesi ekseninde ahlak/etik motiflerinin işlendiği fark edilmektedir. Daha çok öğüt niteliğinde olan söylemler, Kemal Tahir'in milliyetçi-mufazakar yanına da dikkati çekmektedir. Örneğin;

"Ey oğul! Saygılı ol ki saygı göresin! Sözün dolusunu söyle ki dinletebilesin! Bundan böyle sana şarap içmek, kemik ataraktan kumar oynamak yoktur. Gammazlık, kasıntı, karalamak yoktur. Kıskanmayacaksın, kin tutmayacaksın, zulmetmeyeceksin!.. Yalan söylemek, sözden dönmek, namusa kötü bakmak gayet ayıptır ve de yoktur. Ellerin günahını görmezden geleceksin! Pintilik yoktur, hele hırsızlığı akla getirmek bile yoktur. Kuşanacağı kuşağın onurunu bil! Kılıç erliğine soyunmaktasın."⁹

Batı Tipi Feodal Düzen Aktörleri

Romanda bireyci, yağmacı ve saldırgan Batı, Sen-Jan şövalyelerinden Notüs Gladyüs ve yardımcısı Uranha üzerinden somutlaştırılmıştır. İnsan hayatına önem vermeyen sadece güçlü olanın hayatta kalabildiği bireysellik temelli bir yapıya sahip olan Batı'nın yönetim anlayışı; "Dahası imparator parasız kalırsa, zenginlerin malını çeker alır, 'Olmaz' diyenin tatlı canı da üste gider"¹⁰ söyleminde görülebilir.

Doğu-Batı örgütlenmesinde insanın yeri ve önemi Notus Gladyüs ve Mavro arasındaki diyalogdan anlaşılmaktadır:

"Soylu Hristiyan hiç suçlu olmaz. Çünkü soylunun soyluluğu gibi, yaptığı da hep Allah'tandır. Pazar başını arttırmaya geldi mi, senyörün keyfinedir. Kimse karışamaz. Kendi

⁹ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.84-85.

¹⁰ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.150.

toprağında dilediğini yapar. Çünkü toprağı da soylular için yaratmıştır Allah! Salt toprağı değil, üstündeki köylüğü de bağışlamıştır mal diye, canı çekerse asar!"¹¹

Doğu Tipi Osmanlı Örgütlenmesinin Aktörleri

Ertuğrul Bey: "Konya Sultanı'na memurluk etmiş Ertuğrul Bey'in babası...Memur dedimse kılıçlı memur, subaşı falan"¹². 'Subaşılık' Türk-İslam Devletleri'nde askeri bir unvandır. Bu unvana sahip kişiler, barış zamanı asayişi sağlamak, askerleri eğitmek, disiplin kurmak ve kentin düzenini tesis etmekle görevlidirler. Savaş zamanında ise yetiştirdikleri askerlere komuta etmişlerdir. Buna göre, subaşılık toplumda huzur ve güveni sağlamak için kurulan zabıta amirliklerinin görevini yerine getirmektedir denilebilir. Burada kullanılan 'kılıçlı memur' ifadesi tam olarak subaşını tanımlamaktadır. Bu söylemde Tahir'in panoptikon bir toplum düzenini sağlamak için kolluk kuvvetlerinden ziyade barış zamanında da kendi işiyle uğraşan memurları alternatif olarak gördüğü söylenebilir.

Osman Bey:

"Evet Şeyh'im, Konya'nın taht şehri olması için, Basra'ya kadar Irak'ı, Sudan'a kadar Mısır'ı Anadolu'ya katması gerekir. Ayrıca İstanbul'un su yolunu ele geçirip Marmara çevresiyle Balkanlar'ın verimli topraklarını da sınırları içine alması gerekir." "Anadolu'yu bırakacağım şimdilik... Benim gördüğüm tez vakitte gidicidir Moğol...Çünkü Moğol'un düzeniyle de uyuşamaz bizim Anadolu toprağı...Eski Yunan'ın, Roma'nın düzeniyle de uyuşamamıştır çünkü... "Verimli topraklara sahip olana yarar Anadolu...Tükenmez insan kaynağıdır, insanın zanaatı da görüldüğü gibi köylülük değildir, devlet kuruculuğudur."¹³ "Frenk düzeninin gerçek sınırına dayanıncaya kadar günbatı bizimdir!"¹⁴ "Batıya yöneleceğiz! Talan etmeyeceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz! İnsanlar arasında din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımayacağız!"¹⁵

Yukarıda yer alan söylemlere göre kurulmak üzere olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik yapısı Batı'nın Feodalite düzenine göre daha hoşgörülü ve medeni bir toplumsal düzen olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda Devletin kapsayıcı özellikleri de ön plana çıkarılmaktadır. Avcı'ya göre; "Romanda ortaya konan devlet, toplumun en iyi şekilde örgütlenmesini, yüksek refah düzeyinin sağlanmasını, güçlü bir tarım ve güçlü bir ekonomi oluşturulmasını ve tüm bu yapılanmanın savunulması görevini üstlenmiştir. Salt bir sınıfın ya da grubun değil tüm toplumun devletidir"¹⁶.

Mavro'nun Bacıbey ile arasındaki söylem, romanın en önemli cümlesidir. "Gitmem, hayır! Öldürürler bunlar beni...Kırbaçladılar sabaha kadar. Verme beni Devlet Ana!"¹⁷. Kadın savaşçıların başı olan "Bacıbey, bir yandan disiplinli sert mizacı, öte yandan saygı uyandıran koruyucu kişiliğiyle Osmanlı'nın devlet anlayışının simgesidir"¹⁸. Bacıbey'in güçlü bir kadın olması da Türklerin anaerkil toplum anlayışına bir gönderme niteliğindedir. Bu anlayışın Batı'nın gözünden yorumlamasını ise Devlet Ana Romanı'nda yine Mavro yapmıştır:

¹¹ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.55

¹² Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.5.

¹³ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.175.

¹⁴ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.177.

¹⁵ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.178.

¹⁶ Avcı, Mehmet Güven, *Kemal Tahir ve Devlet, Bey Kısmının Onuru Kendi Malı Değildir*. Kemal Tahir 100 Yaşında, Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2010, s. 239.

¹⁷ Kemal Tahir, *Devlet Ana*, s.187

¹⁸ Aytaç, Gürsel, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.

“İçlerinde ermişi var, dervişi var... Rum abdalları derler, rum gazileri derler... Ertuğrul Bey'in savaşçısı ev hesabına gelmez. Savaşçı dervişlerin beşi, onu bir zaviyeye birikmiştir. Rum abdallarına geldi mi, dam, çadır tanımaz bunlar... Azrail'e elense çekmiş gözü kara yiğitlerdir her biri. Karıları bile dövüşkendir Ertuğrul Beyin... Bunlara 'Rum Bacıları' derler. Bunların töreleri de gaziler, savaşçı dervişler gibi din yayma üzerinedir...”¹⁹.

Buradaki söylemden ise din konusunun Osmanlı toplumunda milliyetçilikten çok daha önemli birleştirici bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Din ve milliyetçilik iki önemli toplumsal birleştirici olmasına rağmen kıyaslamak gerekirse aynı derece öneme sahip olmadıkları söylenebilir. Bu bakımdan romanda Türk toplumunda İslam dininin önemi, milli duygulardan da üstün tutulmuştur denilebilir.

Akçakoca:

“Burada Cengiz yasası yürümez. Çünkü soylular kurultayı yoktur bizim töremizde...Gazi birliğidir bu...Soyluluk ağır basa bilemez kendi başına...Kişinin değerine bakılır.”²⁰.

Yunus Emre:

“Sizin şeyhleri, nakipleri, esnaf seçerse de hiçbiri iş göremez, ellerinde sultan fermanı olmadıkça... Ne demektir bu? Bunlar da kadılar, subaşılar, sancakbeyleri gibi sultanın memuru demektir.”²¹

Ulemadan Akçakoca ve Yunus Emre'nin söylemlerinin ortak ifadesi, Osmanlı toplumunun sınıfsız toplum olması nedeniyle herkesin devlet önünde eşit olduğudur. Ancak Akçakoca'nın söyleminden anlaşıldığı üzere liberal bir toplumda olduğu gibi bireysellik de önemlidir. Buna karşın Yunus Emre'nin tariflediği topluluk tam anlamıyla Batı tipi bir cemiyet olmaktan oldukça uzak bir cemaat örgütlenmesini çağrıştırmaktadır.

Sonuç

Kemal Tahir, Devlet Ana'da Türk tarihi, Türk toplum yapısı ve iktisadi yapıyı bir arada ele almıştır. Türk toplumu, tarihsel süreç içerisinde Batı'dan farklı bir gelişim göstermiştir. Osmanlı toplumunda sömürgecilik, feodalite, kapitalizm gibi kavramlar Batı'daki kavramsallaştırmalar dahilinde mevcut değildir. Bunun yerine iktisadi ortam, devlet gözetiminde Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) ile sağlanmaktadır. Osmanlı'ya özgü bu üretim tarzında (ATÜT), iki temel ölçüt vardır: Birincisi, toplumsal iş bölümü diğeri ise devlet otoritesidir. Bu bakımdan Doğu toplumlarında Devlet, evdeki anne gibi hayatı düzenlemek için gereken en önemli güçtür. Evdeki anne gibi devlet de kendine tabii olanları gerektiğinde cezalandırırken gerektiğinde ödüllendirmektedir. Toprak mülkiyetinin devletin tekelinde olması ise bir annenin çocuklarına eşit yaklaşması gibi toplumda sınıflaşmanın önüne geçmiştir. Bu bakımdan Kemal Tahir'in 'Devlet Ana' ifadesi, Doğu toplumlarındaki toplumsal örgütlenmenin niteliğini anlatmak bakımından oldukça doğru bir seçimdir.

Yazarın Türk Töresinin gündelik hayattaki uygulamalarını ise Ahilik teşkilatında bulduğu söylenebilir. Buna göre Ahiliğin muhafazakâr yapısı sayesinde geleneksel değerler canlı biçimde gelecek nesillere aktarılacaktır. Kemal Tahir'e göre Osmanlı Devleti aynı zamanda Doğu toplumlarının koruyucusu ve Batı'ya karşı askeri anlamda savunucusu olan siyasi bir kuruluştur. Buna göre Osmanlı Devleti, Doğu'yu Batı'dan korumak için her zaman doğu-batı arasında bir uç beyliği, tampon bölge özelliği taşıyacaktır.

¹⁹ Kemal Tahir, Devlet Ana, s.25.

²⁰ Kemal Tahir, Devlet Ana, s.145.

²¹ Kemal Tahir, Devlet Ana, s.202

'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?' sorusuna Yazar, yine kendine özgü perspektiften cevap vermiştir. Yazar, Türkiye'nin kendi kurtuluşu için gereken gücü Türk Töresinden alabileceğini göstermektedir. Törelere bağlılık, bey seçimi, büyüklere saygı, kadının toplumdaki yeri gibi konularda Türk Töresi, Yazar'a göre Batı ile kıyaslandığında çok daha demokratik ve insancıdır. Ancak yazar, Türk Töresine içkin İslam inancını da yadsımamaktadır. Bu bakımdan Yazar, Batı deneyiminde karşıtlıklara dayandırılan sınıflar savaşını eleştirerek, Türk toplumuna özgü milliyetçi-muhafazakâr değerler sistemini gerçekçi bir yaklaşımla anlatmıştır.

Kaynakça

- Altuğ, Taylan, *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Avcı, Mehmet Güven, *Kemal Tahir ve Devlet, Bey Kısımının Onuru Kendi Malı Değildir*. Kemal Tahir 100 Yaşında, Ankara: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2010, s. 239.
- Aytaç, Gürsel, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1999.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- Hüküm, Muhammed, *Milletlerin Ruhu ve Edebiyatı Üzerine*, Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi (60) 2014, s.57.
- Koşar, Hız ve Durdu, Zafer, *Türkiye'de Sosyolojinin Kimliği*, Sosyoloji Dergisi, 2004, s.12-13.
- Özcan, Uğur, *Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) ve Türk Tarihçiliğine Yansımaları*, Türk Tarihçiliğinde Tezler/ Teoriler, İstanbul:Yeni İnsan Yayınevi, 2021, s.135
- Sevim, Seçkin, *Kemal Tahir ve Türk Solu*, Biyografa 4- Kemal Tahir, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s.59.
- Sevim, Seçkin, Kemal Tahir ve Türk Solu, s.83.
- Tahir, Kemal, *Devlet Ana*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2021.
- Wood, Linda A ve Rolf O. Koroger, Rolf O., *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Lodan: SAGE, 2000.